

Taaltopics Spelling

Cees Braas, Lidwien van der Pas

Zesde druk

Noordhoff Uitgevers

Spelling

'Slordigheid in de spelling betekent algemene slordigheid.'

prof. dr. L. Masart

'Wie niet het verschil weet tussen een puntkomma en een punt, maakt geen goed gebruik van zijn middelen. Wie niet een komma op de juiste plaats kan zetten kan niet schrijven.'

Gerrit Krol (1981). *De schrijver, zijn schaamte en zijn spiegels*.
Amsterdam: Querido.

Taaltopics

Spelling

Cees Braas

Lidwien van der Pas

Zesde druk

Noordhoff Groningen | Houten

Ontwerp omslag: Rocket Industries, Groningen

Omslagillustratie: Rocket Industries, Groningen

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan:
Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB
Groningen, e-mail: info@noordhoff.nl

0/16

© 2016 Noordhoff Uitgevers bv Groningen/Houten, The Netherlands.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

ISBN (ebook) 978-90-01-86253-4

ISBN 978-90-01-86252-7

NUR 810

Woord vooraf bij de zesde druk

Dit boek over spelling, onderdeel van de reeks *Taaltopics*, is bestemd voor studenten in het hoger onderwijs. Veel studenten lopen er tijdens hun studie tegenaan dat hun vaardigheid in het spellen flink tekortschiet. Veel opleidingen zien dit als individuele tekortkoming en daarom moeten heel wat studenten zelfstandig aan de slag om hun spellingvaardigheid naar een hoger niveau te brengen. *Taaltopics Spelling* is hier speciaal voor bedoeld. Het boek is ook geschikt voor iedereen die in zijn werk te maken heeft met schrijftaken en spellingproblemen, en die de kennis van de regels eens wil opfrissen.

Het boek is bedoeld voor een actief gebruik: lezers kunnen de stof zelfstandig doornemen en kunnen, door het maken en nakijken van de oefeningen achter in het boek en op de website, vaststellen in hoeverre zij de spellingregels onder de knie hebben.

Dit boek is al een aantal jaren in gebruik aan enkele faculteiten van de Hogeschool Utrecht, waaraan ook de auteurs verbonden zijn. De stof en het oefenmateriaal zijn daar in de loop van de jaren aan de praktijk getoetst, waarbij de nadruk steeds meer op zelfstudie van de gebruikers is komen te liggen.

In deze zesde druk hoefden gelukkig geen nieuwe spellingwijzigingen te worden verwerkt. Toch is een aantal zaken aangepast. Het achtergrondhoofdstuk over spelling en spellingverandering is verplaatst naar de website.

De hoofdstukken over spellingkwesties zijn verder gestroomlijnd en waar mogelijk vereenvoudigd, maar aan de inhoud is niet veel gewijzigd. Dat ligt anders voor de oefeningen. We hebben het aantal oefeningen per hoofdstuk beperkt gehouden, waar tegenover staat dat het aantal oefeningen op de website is uitgebreid. Het idee hierachter is dat we de website echt willen inzetten als een verlengstuk van het boek.

Ook het onderdeel Test je kennis aan het begin van ieder hoofdstuk is gehandhaafd als wegwijzer naar de onderwerpen die in dat hoofdstuk aan de orde komen. Iets verder in het hoofdstuk staat een kort lijstje van grammaticale begrippen die we in dat hoofdstuk gebruiken (de grammaticale begrippen worden nader toegelicht in bijlage 2).

Kortom: de hoeveelheid oefenmateriaal in het boek is beperkt, maar wij hopen dat veel gebruikers de weg naar de site weten te vinden. Op de website (www.taaltopicsspelling.noordhoff.nl) zijn diverse toetsen en flink wat extra oefeningen en uitwerkingen te vinden.

Met dit boek hopen we alle onzekere, twijfelende, moedeloos geworden, misschien opstandige en zelfs rampzalige spellers de controle terug te geven. Spelling? Heel goed te doen, toch?

Culemborg, Zeist, december 2015

Cees Braas

Lidwien van der Pas

Inhoud

Inleiding 10

1 Werkwoorden 15

- 1.1 In vier stappen naar de juiste werkwoordsvorm 17
 - 1.2 Het werkwoord als bijvoeglijk naamwoord 22
 - 1.3 Tegenwoordige tijd 24
 - 1.4 Verleden tijd 31
 - 1.5 Het voltooid deelwoord 38
- Samenvatting 46
Antwoorden en studeerwijzer Test je kennis: werkwoorden 47
Oefeningen 48

2 Meervouden 53

- 2.1 Meervoud op -s 55
 - 2.2 Meervoud op -(e)n 57
 - 2.3 Andere meervouden 59
- Samenvatting 60
Antwoorden en studeerwijzer Test je kennis: meervouden 61
Oefeningen 62

3 Samenstellingen 65

- 3.1 Wat is een 'samenstelling'? 66
 - 3.2 Aan elkaar of los 68
 - 3.3 Tussenklank -e(n)- 70
 - 3.4 Tussenklank -s- 72
 - 3.5 Koppelteken 73
 - 3.6 Samenstellingen met Engelse woorden 77
- Samenvatting 78
Antwoorden en studeerwijzer Test je kennis: samenstellingen 79
Oefeningen 80

4 Overige kwesties 83

- 4.1 Vreemde woorden 85
- 4.2 Verkleinwoorden 87
- 4.3 Bijvoeglijke naamwoorden 91

- 4.4 Woordafbreking 95
- 4.5 Trema 98
- 4.6 Apostrof 100
- 4.7 Bezittelijk en persoonlijk voornaamwoord 102
Samenvatting 104
Antwoorden en studeerwijzer Test je kennis: overige kwesties 106
Oefeningen 107

5 Hoofdletters 111

- 5.1 Aan het begin van de zin 113
- 5.2 Namen van personen 113
- 5.3 Aardrijkskundige namen, namen van volken en talen 115
- 5.4 Namen van bedrijven, instellingen en merken 116
- 5.5 Namen van opleidingen en openbare instanties 117
- 5.6 Namen van (feest)dagen, maanden, jaargetijden en windrichtingen 118
- 5.7 Boektitels, namen van kranten en tijdschriften 118
- 5.8 Overige gevallen 119
Samenvatting 121
Antwoorden en studeerwijzer Test je kennis: hoofdletters 122
Oefeningen 123

6 Interpunctie 127

- 6.1 Waarom leestekens? 129
- 6.2 Punt . 130
- 6.3 Komma , 132
- 6.4 Dubbele punt : 137
- 6.5 Puntkomma ; 138
- 6.6 Haakjes () 139
- 6.7 Gedachtestreepjes – 139
- 6.8 Aanhalingstekens “ ” 140
- 6.9 Vraagteken ? 141
- 6.10 Uitroepteken ! 141
- 6.11 Schuine streep / 141
Samenvatting 143
Antwoorden en studeerwijzer Test je kennis: interpunctie 144
Oefeningen 145

Antwoorden oefeningen 147

Literatuuroverzicht 151

Illustratieverantwoording 153

Bijlagen 154

- 1 Diagnostische toets 155**
- 2 Grammatica 160**
- 3 Schema Lastige kwesties werkwoordspelling Nederlands 176**
- 4 Interpunctie bij opsommingen 177**
- 5 Tussenklank -e(n)- in samenstellingen 179**
- 6 Moeilijke woorden 181**

Register 182

Over de auteurs 184

Inleiding

Veel mensen ergeren zich aan spelfouten. Natuurlijk zijn het vooral de mensen die de spellingregels kennen die zich ergeren aan de mensen die de regels – kennelijk – onvoldoende kennen. Het vervelende is dat degenen die spelfouten opmerken, vaak behoorlijk negatieve conclusies trekken over de schrijver van de tekst: laaggeleid, slordig of zelfs regelrecht *dom*. Spelfouten maken in je tekst is dus niet goed voor je persoonlijke pr.

Nu hecht niet iedereen even zwaar aan zijn/haar persoonlijke pr. Maar slecht spellen kan ook aanwijsbare nadelige gevolgen hebben. Voorbeeld: toen de VPRO een aantal jaren geleden honderden brieven ontving voor een functie bij VPRO-radio, verklaarde een lid van de sollicitatiecommissie, toen hem werd gevraagd hoe de selectieprocedure verliep: ‘Mensen die [...] “interview” met een “u” schreven, kregen al bij voorbaat een bedankje.’ De sollicitatiebrief is het klassieke voorbeeld van een situatie waarin het kennen en juist toepassen van de spellingregels een duidelijk selectievoordeel oplevert.

In de media duiken soms berichten op dat taalgebruikers tegenwoordig *gemiddeld genomen* wat minder zwaar hechten aan spelfouten in e-mails, brieven en andere teksten. Het addertje onder het gras zit in het woord *gemiddeld*. Als je rapport of brief gelezen wordt door iemand die wél hecht aan correcte spelling en niet over de spelfouten heen leest, heb je als schrijver van die brief of dat rapport nog steeds een probleem.

In het algemeen kun je zeggen dat spelfouten in een tekst de geloofwaardigheid van de schrijver van die tekst beschadigen.

‘Ja, maar ...,’ zegt de slechte speller, ‘het gaat toch zeker om de inhoud? Een paar spelfoutjes, dat kan toch niet zo erg zijn?’ Inderdaad, de kwaliteit van producten of diensten die bijvoorbeeld in een brochure worden aangeboden, verandert natuurlijk helemaal niet door een paar spelfouten in die brochure. Psychologisch gezien is de impact van spelfouten in teksten echter zeer groot. Om een of andere reden schat de lezer de kwaliteit van de aangeboden producten plotseling een stuk lager als hij in de spelling van die reclameteksten een paar forse fouten opmerkt. Als een e-mail of brochure van dit bedrijf al zo onvolkomen is, hoe zullen de producten zelf dan wel zijn?

De slechte speller ziet nog een laatste strohalm: 'Misschien maak ik wel fouten, maar dan toch fouten die anderen ook niet zien.' Het is waar dat bepaalde fouten meer opvallen dan andere: fouten in de werkwoorden vallen vaak op; fouten in samenstellingen of het gebruik van trema's, apostrofs en interpunctie heel wat minder. Toch geldt ook hier dat een kritische lezer al die fouten wel degelijk opmerkt en daaruit zijn negatieve conclusies trekt. De simpelste oplossing is dan ook: maak gewoon zo min mogelijk spelfouten.

Moet je nu dit hele boek gaan doorploegen? Nee, een complete herhalingscursus spelling is voor de meesten niet nodig. Bovendien is de tijd die je (ervoor over)hebt ongetwijfeld beperkt. Waarschijnlijk zijn er maar een paar onderdelen van het stelsel van spellingregels waarin je keer op keer fouten maakt. De hele aanpak in *Taaltopics Spelling* is erop gericht dat je snel vaststelt waar je zwakke punten liggen om vervolgens juist die punten gericht aan te pakken. Het is dus onze bedoeling dat je snel een persoonlijke selectie maakt van relevante onderwerpen.

We raden je aan als volgt te werk te gaan:

- Maak de diagnostische toets (bijlage 1). De antwoorden staan achter in het boek, aansluitend op de antwoorden bij de oefeningen.
- Stel vast bij welke onderwerpen je praktische vaardigheid nu nog tekortschiet.
- Ga naar het hoofdstuk waarin dat onderwerp wordt besproken en begin ook dan weer met de korte zelftoets Test je kennis.
- Bestudeer gericht die paragrafen over het onderwerp waarin je nog fouten maakt.
- Maak een of meer oefeningen bij dat hoofdstuk en/of op de website.
- Blijf oefenen en lees de uitleg van de regels nog eens door van spellingonderwerpen waarmee je nog fouten maakt. Herhaal deze werkwijze.

Het accent in dit boek ligt op regels en regelmaat; het gaat erom dat je dingen leert die je vervolgens consequent kunt toepassen. Er is daarom wat minder aandacht voor uitzonderingen en uitzonderingetjes.

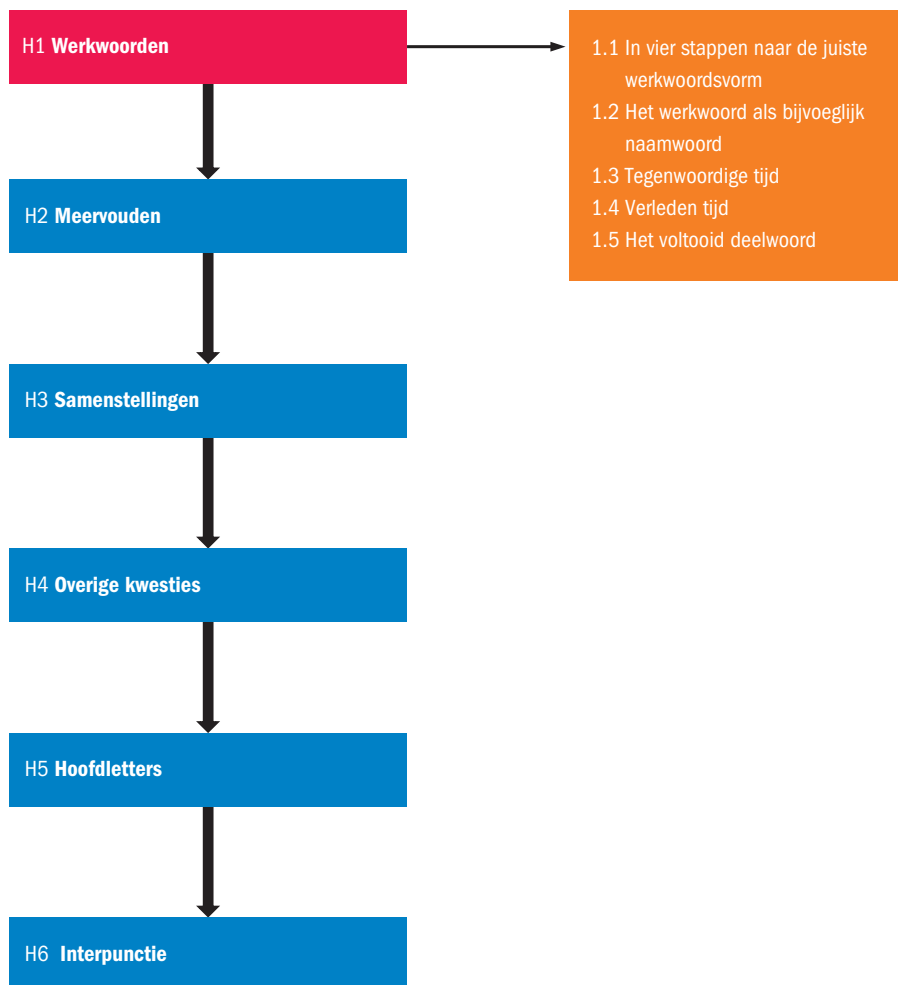
Op twee kleine uitzonderingen na is in het hele boek de officiële spelling uit de *Woordenlijst Nederlandse Taal* (het Groene Boekje) gevolgd. Uitzondering 1: namen van tijdvakken spellen we met een hoofdletter (*Renaissance*). Uitzondering 2: *appel* in de betekenis van ‘oproep’ spellen we als *appèl*. Op dit punt volgen we dus de zogeheten *witte spelling* (zie website).

In de hoofdstukken 1 tot en met 3 besteden we aandacht aan de regels van het werkwoordsysteem, de meervoudsvorming en samenstellingen. Hoofdstuk 4 is gewijd aan enkele kleine spellingkwesties, zoals verkleinwoorden, bijvoeglijke naamwoorden, de woordafbreking en het gebruik van trema en apostrof. Hoofdstuk 5 gaat in op het gebruik van hoofdletters en hoofdstuk 6 bevat aanwijzingen voor een correcte interpunctie. Belangrijke grammaticale begrippen die we in het boek hanteren, worden toegelicht in bijlage 2.

Bij de werkwoordspelling (hoofdstuk 1) hanteren we een vaste aanpak in 4 stappen om de juiste regels toe te passen en de meest voorkomende valkuilen te vermijden.

Het devies bij tekortschietende spelvaardigheid blijft: oefenen – oefenen – oefenen. Het boek bevat een eerste aanzet door de onderdelen Test je kennis en de oefeningen na ieder hoofdstuk (en de antwoorden achterin). Op de website (www.taaltopicsspelling.noordhoff.nl) zijn toetsen, extra oefeningen en antwoorden te vinden.

1

Werkwoorden

- 1.1 In vier stappen naar de juiste werkwoordsvorm**
- 1.2 Het werkwoord als bijvoeglijk naamwoord**
- 1.3 Tegenwoordige tijd**
- 1.4 Verleden tijd**
- 1.5 Het voltooid deelwoord**

In dit hoofdstuk leer je:

- hoe je werkwoorden correct vervoegt
- welke lastige kwesties er zijn en hoe je die kunt vermijden

Test je kennis: werkwoorden

Geef de juiste vervoeging aan van de werkwoorden tussen haakjes.

(1 Worden) jij ook zo weinig (2 mailen) sinds je zoveel vrienden uit je lijst (3 hebben) (4 verwijderen)?

1	a Wordt	2	a gemaild	3	a heb	4	a geverwijderd
	b Word		b gemailed		b hebt		b verwijderd
	c Wort		c gemailt		c had		c verwijderd

Nadat hij fanatiek had (5 kickboksen), (6 blijven) hij (7 versuffen) liggen.

5	a gekickbokst	6	a blijfde	7	a versuft
	b gekickboksed		b bleef		b versufd
	c gekickboksd		c blief		c versuffend

De zwaar (8 belasten) manager (9 lunchen) achter zijn laptop, terwijl hij een vergadering (10 voorbereiden).

8	a belasten	9	a lunchte	10	a voorbereed
	b belaste		b lunchde		b voorbereide
	c belastte		c lunchete		c voorbereidde

De goede antwoorden vind je aan het eind van dit hoofdstuk. We hebben ook aangegeven welke onderdelen van dit hoofdstuk vooral nuttig zijn om te bestuderen als je een bepaalde vraag fout hebt.

Bij spelfouten denken veel mensen in de eerste plaats aan fouten in de werkwoordsvormen en dan vooral in de -d's en -t's. Hoewel er nog heel veel andere spelfouten zijn, springt deze categorie fouten het meest in het oog. Een verkeerd geplaatste -d of -t wordt de schrijver zwaar aangerekend: 'als hij niet eens kan spellen, dan zal hij verder ook wel niet zoveel in zijn mars hebben!'

Of dat nu terecht is of niet, veel mensen vinden het onzorgvuldig en onprofessioneel als je fouten maakt in de werkwoordsvormen. Dan hebben we het over de ene helft van de Nederlandstalige mensheid. De andere helft – die de fouten maakt – gaat steeds meer twijfelen aan de eigen spelvaardigheid. Gelukkig is die onzekerheid niet nodig! Zelfs als je de theorie op de basisschool nooit helemaal onder de knie hebt gekregen, loont het de moeite om er nog eens goed voor te gaan zitten. De vervoeging van de werkwoorden is

namelijk het meest logische onderdeel van de Nederlandse spelling. Je hoeft slechts enkele regels te leren en consequent toe te passen en dan is het resultaat vrijwel altijd goed.

Waarom gaat het dan toch vaak mis met de werkwoordspelling? Wij denken dat veel mensen het regelsysteem op de basisschool wel goed hebben geleerd, maar daarna hun vaardigheid niet hebben onderhouden. Gevolg: ze passen de regels toe in de verkeerde situatie.

In dit hoofdstuk volgen we daarom een stap-voor-stapaanpak: bij iedere werkwoordsvorm beantwoord je maximaal vier vragen, waarna je weet welke regel je moet toepassen en met welke tips je rekening moet houden. We gaan ervan uit dat je bekend bent met grammaticale basisbegrippen als *persoonsvorm*, *hulpwerkwoord*, *stam*, *voltooid deelwoord* en dergelijke. Een uitleg van deze en andere grammaticale termen vind je in bijlage 2.

Grammaticale basisbegrippen

In hoofdstuk 1 worden de volgende grammaticale begrippen bekend verondersteld:

- Bijvoeglijk naamwoord
- Persoonlijk en bezittelijk voornaamwoord
- Betrekkelijk voornaamwoord
- Voegwoord
- Werkwoord en tijd
- Stam
- Hulpwerkwoord
- Koppelwerkwoord
- Persoon
- Persoonsvorm
- Onderwerp
- Lijdende en bedrijvende vorm
- Lijdend voorwerp

Voor uitleg van deze begrippen: zie bijlage 2.

1.1

In vier stappen naar de juiste werkwoordsvorm

Bij het bespreken van de werkwoordspelling richten we ons vooral op zaken die bij gevorderde taalgebruikers nog problemen opleveren. Dat betekent bijvoorbeeld dat we hier niet alle werkwoordtijden bespreken. Zo laten we de varianten van de toekomstige tijd buiten beschouwing, omdat de werkwoordspelling van de toekomstige tijd zelden problemen oplevert:

Wij zullen die wedstrijd zeker winnen.

We zouden de tegenstander makkelijk kunnen verslaan.

In deze paragraaf benoemen we eerst vier veelvoorkomende fouten en daarna presenteren we een stap-voor-stapaanpak om deze en andere fouten te voorkomen. Als je de korte vragenset systematisch afloopt, kom je vanzelf uit bij de juiste regels, inclusief de uitzonderingen en de lastige kwesties bij

toepassing van die regels. Die lastige kwesties hebben we steeds vertaald in praktische tips.

1.1.1 Vier veelvoorkomende fouten

In deze subparagraaf bespreken we vier veelvoorkomende fouten. Als er voor een voorbeeld een 'X' staat, betekent dat dat er een fout in de zin staat.

- **Fout 1: X opgelichte of opgelichte?**

Waarschijnlijk komt de volgende situatie je bekend voor. Je hebt een zin getypt en vraagt je af of het werkwoord correct gespeld is. De zin is bijvoorbeeld:

[1a] X De *opgelichte* ondernemers gaan gezamenlijk aangifte doen.

Lichte op is een bestaande werkwoordsvorm; het woord *opgelichte* ziet er dus vertrouwd uit. De uitgang -te zou correct zijn als het hier om een persoonsvorm in de verleden tijd ging. Bij het woord *opgelichte* gaat het echter niet om een persoonsvorm, maar om een *bijvoeglijk naamwoord*. Nog preciezer: een bijvoeglijk naamwoord dat van een *voltooid deelwoord* ('opge-licht') is afgeleid. De regel daarvoor luidt: kies bij een bijvoeglijk naamwoord op -d of -t de kortst mogelijke vorm (zie paragraaf 1.2). Dat wordt dus:

[1b] De *opgelichte* ondernemers gaan gezamenlijk aangifte doen.

Het eerste wat je je moet afvragen is: heb ik hier wel te maken met een werkwoord? Is dit misschien een bijvoeglijk naamwoord? Pas daarna is het zinvol de regels toe te passen voor de tegenwoordige of verleden tijd. Vraag 1 in onze stap-voor-stapaanpak is dan ook: is het een werkwoord gebruikt als bijvoeglijk naamwoord?

- **Fout 2: X gebeurd of gebeurt?**

Eindigt het woord op een -d of een -t? Dit is misschien wel de meest gestelde vraag als het om werkwoordsvormen gaat. Bekijk het volgende voorbeeld:

[2a] X Het *gebeurd* wel vaker dat internet eruit ligt.

Affiche aan raam

Je twijfelt over *gebeurd* en bedenkt dan dat je in een ver verleden iets geleerd hebt over 'T KoFSCHiP. Hoe zat het ook alweer? Als de laatste letter van de stam in 'T KoFSCHiP staat, is de uitgang -t en anders -d! De stam van *gebeuren* eindigt op een -r, de -r staat niet in 'T KoFSCHiP, dus: *gebeurd* met een -d! Helaas, met deze redenering sla je de plank echt mis. Je herinnert je de regel goed, maar past hem toe in een situatie waarin hij niet van toepassing is. De KoFSCHiP-regel (zie subparagraaf 1.4.1) geldt namelijk alleen in de verleden en voltooid tijd, maar de voorbeeldzin staat in de tegenwoordige tijd. In dit geval geldt de regel voor de tegenwoordige tijd enkelvoud: *ik-vorm + -t* (zie paragraaf 1.3). De ik-vorm van *gebeuren* is *gebeur + -t = gebeurt*. De enige juiste spelling is dus:

[2b] Het *gebeurt* wel vaker dat internet eruit ligt.

Vraag je daarom altijd eerst af in welke tijd de zin staat, voordat je lukraak een regel toepast die bij je opkomt. Vraag 3 in onze stap-voor-stapaanpak is dan ook: is het tegenwoordige tijd?

Kofschip & Titanic

'Voor de meeste studenten is 't kofschip een zusterschip van de Titanic dat eind jaren zestig naar de bodem van de oceaan gezonken is. Dom zijn ze niet, zij zijn in feite slachtoffer van een onderwijssysteem dat z'n prioriteiten heeft verlegd.'

Emeritus hoogleraar geschiedenis Maarten van Rossem in een tv-talkshow.

- **Fout 3: X brande of brandde?**

Stel, je hebt de volgende zin geschreven:

[3a] X De auto *brande* helemaal uit.

De zin staat in de verleden tijd en je hebt er daarom terecht voor gekozen de KoFSCHiP-regel toe te passen. Je hebt de regel goed toegepast, denk je: de stam van *branden* eindigt op een -d, dus krijgt het werkwoord in de verleden tijd geen -te maar -de. Helaas, ook hier is iets fout gegaan. De KoFSCHiP-regel is hier weliswaar van toepassing, maar je toepassing is net niet precies genoeg. Het gaat hier namelijk om een werkwoord, waarvan de stam eindigt op een -d en waarachter dan nog -de moet komen: *brand- + -de*. De zin zou dus moeten zijn:

[3b] De auto *brandde* helemaal uit.

De derde vraag in de stap-voor-stapaanpak luidt daarom: is het verleden tijd? Er gaat dan bij veel mensen direct een la open met: 'T KoFSCHiP! Terecht, maar je moet de regel dan wel correct toepassen en bijvoorbeeld ook rekening houden met sterke werkwoorden die nu juist in de verleden tijd van klank veranderen (*het vriest – het vroor*).

• **Fout 4: X beïnvloedt of beïnvloed?**

De laatste veelvoorkomende fout is weer een -d/-t-kwestie: is *beïnvloedt* correct gespeld in de volgende zin?

[4a] **X** De CO₂-uitstoot heeft het klimaat *beïnvloedt*.

Beïnvloedt is een bestaande vorm. Door het woord *heeft* zou je kunnen denken dat deze zin in de tegenwoordige tijd staat. De regel voor het enkelvoud van de tegenwoordige tijd luidt: *ik-vorm* + *-t*. Als de zin werkelijk in de tegenwoordige tijd stond, zou de spelling correct zijn. Maar... het gaat hier om een voltooid deelwoord. De meeste voltooid deelwoorden herken je aan het voorvoegsel *ge-*: gehaald, gevroren, gewacht, gelezen. Er is een groep werkwoorden waarbij dat niet het geval is: de zogenoemde *gebeveront(h)erovermis-werkwoorden* (zie subparagraaf 1.5.1). *Beïnvloeden* is er één uit die groep. Aan de vorm *beïnvloed* kun je dus niet zien dat het om een voltooid deelwoord gaat. Dat kun je wel zien aan het hulpwerkwoord *heeft*. Een voltooid deelwoord schrijf je nooit met *-dt*. De juiste vorm is dan ook:

[4b] De CO₂-uitstoot heeft het klimaat *beïnvloed*.

Bij de *gebeveront(h)erovermis-werkwoorden* moet je dus extra alert zijn bij vraag 4 van onze *stap-voor-stapaanpak*: is het een voltooid deelwoord?

1.1.2 Stap-voor-stapaanpak

De vier voorbeeldfouten in subparagraaf 1.1.1 had je allemaal kunnen voorkomen door je eerst één of meer vragen te stellen uit de *stap-voor-stapaanpak*. Zodra het antwoord op een vraag 'ja' is, pas je de regel toe die erbij hoort. Als je deze stappen consequent volgt, kom je altijd bij de juiste regel uit!

IN VIER VRAGEN NAAR DE JUISTE REGEL

- 1 Is het werkwoord gebruikt als bijvoeglijk naamwoord?
- 2 Is het tegenwoordige tijd?
- 3 Is het verleden tijd?
- 4 Is het een voltooid deelwoord?

In figuur 1.1 hebben we heel beknopt bij elke stap de regels en voornaamste problemen vermeld, vertaald in evenzovele tips. Nadere toelichting vind je in de volgende paragrafen. Aan elk van de vier vragen wijden we een paragraaf.

FIGUUR 1.1 Werkwoorden: in vier vragen naar de juiste regel (met tips)

1 Is het werkwoord gebruikt als bijvoeglijk naamwoord?	2 Is het tegenwoordige tijd?	3 Is het verleden tijd?	4 Is het een voltooid deelwoord?
JA	JA	JA	JA
<ul style="list-style-type: none"> • Voltooid deelwoord op -d of -t: zo kort mogelijk <p>Tip: vermijd verwarring met verleden tijd, waarin je de -d of -t wel verdubbelt</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voltooid deelwoord op -en: blijft onveranderd 	<ul style="list-style-type: none"> • Enkelvoud: ik-vorm + -t behalve bij <i>ik</i> en als <i>jij</i> achter het werkwoord staat <p>Tip 1: je/jij achter het ww? doe de jij/jou(w)-proef!</p> <p>Tip 2: gebeveront(h)erovermis-ww -2e of 3e pers. enkelvoud, tegenwoordige tijd? ik-vorm + -t! - ook een hulpww in de zin? ik-vorm + -d!</p> <p>Tip 3: Engelse ww → zelfde regels als bij Ned. ww</p> <ul style="list-style-type: none"> • Meervoud: hele werkwoord • Gebiedende wijs enkelvoud: ik-vorm tegenwoordige tijd • Gebiedende wijs meervoud / beleefdheidsvorm: hij-vorm tegenwoordige tijd • Tegenwoordig deelwoord: hele werkwoord + -d 	<ul style="list-style-type: none"> • Zwak werkwoord: ik-vorm tegenwoordige tijd + -te(n) of -de(n); eindigt de stam op een medeklinker uit T KoFSCHIP? → uitgang -t; andere gevallen: -d <p>Tip 1: ik-vorm tegenwoordige tijd eindigt op -t of -d? dan dubbele -t of -d!</p> <p>Tip 2: stam op -v of -z? uitgang -d!</p> <p>Tip 3: Engelse ww → KoFSCHIP-regel als klankregel, dus ook bij stam op -s-klank: uitgang -t!</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sterk werkwoord: andere klinker in de stam <p>Tip: ww eindigt in de verleden tijd nooit op -dt, ook niet in 3e persoon enkelvoud!</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zwak werkwoord: ge- + ik-vorm tegenwoordige tijd + -d of -t; eindigt de stam op een medeklinker uit T KoFSCHIP? → uitgang -t; andere gevallen: -d <p>Tip 1: stam op -v of -z? uitgang -d!</p> <p>Tip 2: Engelse ww → KoFSCHIP-regel als klankregel, dus ook bij stam op -s-klank: uitgang-t!</p> <p>Tip 3: gebeveront(h)erovermis-werkwoord? Ga na of er een hulpwerkwoord bij staat! Staat er een hulpwerkwoord bij, dan is de andere ww-vorm meestal een voltooid deelwoord.</p> <p>Tip 4: wees attent op andere hulpww dan <i>hebben</i>, <i>worden</i> of <i>zijn</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Sterk werkwoord: eindigt op -en, soms andere klinker in de stam
Zie paragraaf 1.2	Zie paragraaf 1.3	Zie paragraaf 1.4	Zie paragraaf 1.5

In de volgende paragraaf behandelen we de eerste van de vier vragen (figuur 1.1a) uit figuur 1.1: is het werkwoord gebruikt als bijvoeglijk naamwoord?

1.2 Het werkwoord als bijvoeglijk naamwoord

FIGUUR 1.1a Het werkwoord als bijvoeglijk naamwoord

1 Is het werkwoord gebruikt als bijvoeglijk naamwoord?
JA
<ul style="list-style-type: none"> • Voltooid deelwoord op -d of -t: zo kort mogelijk Voorbeeld: de verwachte vriendin Tip: vermijd verwarring met verleden tijd, waarin je de -d of -t wel verdubbelt
<ul style="list-style-type: none"> • Voltooid deelwoord op -en: blijft onveranderd Voorbeeld: een gestolen hart

Het lijkt misschien vreemd om in een hoofdstuk over werkwoorden eerst stil te staan bij de vraag of het wel om een werkwoord gaat. Toch is daar een goede reden voor: het komt vrij vaak voor dat een werkwoord als bijvoeglijk naamwoord wordt gebruikt en de regels hiervoor zijn niet moeilijk. Door deze vraag als eerste te stellen, bespaar je jezelf een hoop onnodig gepeiker over de juiste spelling.

Vergelijk de volgende zinnen:

- [1a] Dit weekend heb ik zes hoofdstukken *bestudeerd*.
 [1b] Ik moet de *bestudeerde* hoofdstukken nog wel samenvatten.

In zin 1a is *bestudeerd* een voltooid deelwoord en in zin 1b is *bestudeerde* een bijvoeglijk naamwoord.

Bij zwakke werkwoorden eindigt het voltooid deelwoord altijd op -t of -d. Zie de volgende voorbeelden:

- [2a] Ik *heb* alle vakantiefoto's op mijn usb *gewist*.
 [2b] De toeristen *hebben* de protestacties *gefilmd*.

Als je het voltooid deelwoord van een zwak werkwoord als bijvoeglijk naamwoord gebruikt, kun je het van vorm veranderen; dat noem je *verbuigen*. (Zie hierover ook paragraaf 4.3.) Je kiest dan steeds de kortst mogelijke vorm:

de *gewiste* vakantiefoto's
 de *gefilmd* protestacties

Regel voltooid deelwoord op -d of -t als bijvoeglijk naamwoord

Gebruik je een voltooid deelwoord op -d of -t als bijvoeglijk naamwoord? Kies dan de kortst mogelijke vorm.

TIP**Vermijd verwarring met de verleden tijd**

Pas op dat je het bijvoeglijk voltooid deelwoord niet verwart met een vorm van de verleden tijd, met name bij werkwoorden met een stam op -d of -t. Dan zou je ten onrechte kiezen voor verdubbeling van -t of -d. Vergelijk bijvoorbeeld:

De toeristen *kleedden* zich luchtig. – de luchtig *geklede* toeristen
 Zij *verwachtte* een vriendin. – de *verwachte* vriendin

Een goede manier om verwarring van dit type bijvoeglijke naamwoorden met een verledentijdsvorm te voorkomen is: vergelijk het bijvoeglijk gebruikte voltooid deelwoord met een gewoon bijvoeglijk naamwoord:

de luchtig *geklede* toeristen de *brede* schouders
 de *verwachte* vriendin de *zachte* bekleding

Uitzondering

Er is slechts één situatie waarin je wel een dubbele -t of -d schrijft. Bekijk de voorbeelden in tabel 1.1.

TABEL 1.1 Bijvoeglijk gebruikt voltooid deelwoord met -dd of -tt

Voltooid deelwoord op -d/-t als bijvoeglijk naamwoord	Bijvoeglijk naamwoord op -d/-t
de <i>bekladde</i> muur	de <i>gladde</i> verkopers
het <i>verhitte</i> frituurvet	de <i>witte</i> benen

Als je *beklade* en *verhite* zou schrijven, is de kans groot dat je deze woorden verkeerd uitspreekt. Dat is de reden waarom je bij werkwoorden met een korte klank in de stam wel de -d of -t verdubbelt. Bij vergelijkbare bijvoeglijke naamwoorden doe je dit ook (zie de rechterkolom van tabel 1.1). Merk op dat je het hele werkwoord bij *bekladden* en *verhitten* ook met twee -d's/-t's schrijft, terwijl dit bij *verwachten* en *kleden* niet zo is.

Onthoud!

Alleen als je het bijvoeglijk gebruikt voltooid deelwoord verkeerd zou kunnen uitspreken, verdubbel je de -d of -t. Dit is het geval bij werkwoorden met een dubbele -t of -d in het hele werkwoord.

Naast de bijvoeglijke naamwoorden die zijn afgeleid van een zwak voltooid deelwoord, zijn er ook, die van een *sterk* voltooid deelwoord zijn afgeleid. Vergelijk de volgende zinnen:

- [3a] Ik *heb* in het casino een heel maandsalaris *verloren*.
 [3b] Ik moet het *verloren* geld snel terugverdienen.

Verloren is in de zinnen 3a en 3b op dezelfde manier gespeld. Het is afkomstig van een sterk werkwoord: *verliezen*. Het voltooid deelwoord van sterke werkwoorden eindigt op -en en het verandert niet van vorm als je het als bijvoeglijk naamwoord gebruikt.

Regel voltooid deelwoord op -en als bijvoeglijk naamwoord

Een voltooid deelwoord op -en blijft altijd onveranderd als bijvoeglijk naamwoord.

Voorbeelden van een voltooid deelwoord op -en als bijvoeglijk naamwoord zijn:

een gestolen hart	het verlaten huis
de geslagen toren	de gezworen kameraden

1.3 Tegenwoordige tijd

Je hebt vastgesteld dat het antwoord op de eerste vraag in figuur 1.1 'nee' is: het werkwoord is geen bijvoeglijk gebruikt voltooid deelwoord. De volgende stap (figuur 1.1b) is nu dat je vraag 2 stelt: is het tegenwoordige tijd? We bedoelen hiermee: de onvoltooid tegenwoordige tijd (o.t.t.), dus bijvoorbeeld:

Hij *verbrandt* nooit aan het strand. Ik *verbrand* altijd meteen!

Hoe je deze vormen correct spelt, staat uitgelegd in subparagraaf 1.3.1. Bij de tegenwoordige tijd hoort ook de gebiedende wijs (*Smeer je op tijd in!*) en het tegenwoordig deelwoord (*Zwetend* lag hij op het strand, *snakkend* naar een biertje). Die komen aan bod in subparagraaf 1.3.2 en 1.3.3.

1.3.1 Vervoeging van de tegenwoordige tijd

Om een werkwoord te kunnen vervoegen in de tegenwoordige tijd, hoef je maar één regel te kennen: die voor het enkelvoud (ik, jij, hij). Het meervoud (wij, jullie, zij) zal namelijk niet veel problemen opleveren: de vorm is steeds gelijk aan het hele werkwoord:

wij zwemmen	zij loungen
jullie karten	allen genieten

Maar ook de regel voor het enkelvoud is eigenlijk niet moeilijk:

Regel tegenwoordige tijd enkelvoud

Tegenwoordige tijd enkelvoud: *ik-vorm* + -t, behalve in de eerste persoon (ik) en in de tweede persoon als het onderwerp *je* of *jij* achter het werkwoord staat.

Het is alleen lastig om de juiste spelling te kiezen bij werkwoorden waarbij je de uitgang niet hoort. Het gaat dan om werkwoorden waarvan de stam eindigt op een -d. In tabel 1.2 vind je de vervoeging van *vliegen*, waarbij je de uitgang hoort, en *landen*, waarbij dat niet het geval is.

FIGUUR 1.1b Tegenwoordige tijd

2
Is het tegenwoordige tijd?
JA
<ul style="list-style-type: none"> • Enkelvoud: ik-vorm + -t behalve bij <i>ik</i> en als <i>jij</i> achter het werkwoord staat Voorbeeld: ik loop, jij loopt, loop jij, hij loopt <p>Tip 1: je/jij achter het ww? doe de jij/jou(w)-proef! Voorbeeld: loop jij, loopt jouw vader</p> <p>Tip 2: gebeveront(h)erovermis-ww – 2e of 3e pers. enkelvoud, tegenwoordige tijd? ik-vorm + -t! Voorbeeld: ik weet wat zij bedoelt.</p> <p>– ook een hulpww in de zin? ik-vorm + -d! Voorbeeld: Dat heeft zij goed bedoeld.</p> <p>Tip 3: Engelse ww → zelfde regels als bij Ned. ww Voorbeeld: hij faket, jij showt</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Meervoud: hele werkwoord Voorbeeld: wij/jullie/zij lopen
<ul style="list-style-type: none"> • Gebiedende wijs enkelvoud: ik-vorm tegenwoordige tijd Voorbeeld: stel je vraag!
<ul style="list-style-type: none"> • Gebiedende wijs meervoud / beleefdheidsvorm: hij-vorm tegenwoordige tijd Voorbeeld: belt u direct!
<ul style="list-style-type: none"> • Tegenwoordig deelwoord: hele werkwoord + -d Voorbeeld: snackend

TABEL 1.2 Vervoeging van werkwoorden in o.t.t.

<i>vliegen</i>	ik vlieg jij vliegt hij vliegt	vlieg ik vlieg jij vliegt hij	wij vliegen jullie vliegen zij vliegen
<i>landen</i>	ik land jij landt hij landt	land ik land jij landt hij	wij landen jullie landen zij landen

Twijfel je over de juiste spelling, vul dan in gedachten een werkwoord in waarbij de -t hoorbaar is. Bijvoorbeeld:

Hij land-?
 Hij vlieg-t!
 Dus: Hij landt

Uitzonderingen

Er zijn slechts enkele uitzonderingen op de voorgaande regel. Bij de volgende werkwoorden krijgt de derde persoon geen -t als uitgang:

willen	-	hij <i>wil</i>	zullen	-	hij <i>zal</i>
kunnen	-	hij <i>kan</i>	mogen	-	hij <i>mag</i>

Wees dus attent op fouten als:

X Ons bedrijf *wilt* meer gaan investeren in Brazilië.

Let op!

Let goed op bij werkwoorden waarvan de stam eindigt op een -v of een -z, zoals *geloven* en *verbazen*. In de tegenwoordige tijd enkelvoud verandert de -v in een -f en de -z in een -s:

Geloven:	'Zij <i>gelooft</i> in mij', zong André Hazes.
Verbazen:	Dat <i>verbaast</i> hem steeds weer.

- **Tip 1: je/jij achter het werkwoord? Doe dan de jij/jou(w)-proef!**

Vergelijk de volgende twee zinnen:

[1a]	Jij <i>koopt</i> veel kleren.
[1b]	Koop je <i>wel</i> eens wat bij H&M?

Zowel in zin 1a als in 1b gaat het om de tweede persoon enkelvoud (*je/jij*) van de tegenwoordige tijd. Toch is de vorm van het werkwoord verschillend. De reden hiervoor is dat in zin 1b het onderwerp *je* achter de persoonsvorm (*koopt*) staat: in dat geval krijgt het werkwoord namelijk geen -t als uitgang! Hier is alleen wel een complicatie. Deze regel geldt alleen als *je* inderdaad onderwerp is. Maar hoe weet je zeker dat *je* ook onderwerp is als het achter het werkwoord staat? Het woord *je* kan namelijk zowel onderwerp, bezittelijk voornaamwoord, meewerkend voorwerp als lijdend voorwerp zijn (zie voor deze grammaticale begrippen bijlage 2). De jij/jou(w)-proef biedt hier uitsluitel!

Vergelijk de volgende zinnen:

[1a]	Misleid je het publiek niet met deze slogan?
[1b]	Misleidt je deze slogan niet?
[1c]	Misleidt je vader het publiek niet met deze slogan?

JIJ/JOU(W)-PROEF

Je kunt achterhalen of *je* onderwerp is door er *jij* van te maken. Ontstaat er een correcte zin als je van *je* *jij* maakt, dan is *je* onderwerp. Kun je *je* echter alleen door *jou* of *jouw* vervangen, dan is het meewerkend voorwerp, lijdend voorwerp of bezittelijk voornaamwoord. De regel (geen -t als *je* als onderwerp achter het werkwoord staat), geldt dus alleen als **je** vervangen kan worden door **jij**.

We passen de jij/jou(w)-proef toe op de drie zinnen hiervoor (1a tot en met 1c):

- [2a] Misleid **jij** het publiek niet met deze slogan? (*jij* = onderwerp)
 [2b] Misleidt **jou** deze slogan niet? (*jou* = meewerkend voorwerp; *deze slogan* = onderwerp)
 [2c] Misleidt **jouw** vader het publiek niet met deze slogan? (*jouw vader* = bezittelijk voornaamwoord; *jouw vader* = onderwerp)

Alleen in zin 2a kun je *je* vervangen door *jij*; alleen in zin 2a is *je* dus onderwerp. In de zinnen 2b en 2c is het onderwerp derde persoon (*deze slogan*, *jouw vader*) en dan krijgt het werkwoord wél de uitgang -t.

Het uitvoeren van de jij/jou(w)-proef moet er vooral toe leiden dat je niet op de automatische piloot bij iedere persoonsvorm enkelvoud waar *je* achter staat iedere -t gaat schrappen. Zodra je van *je* geen *jij* kunt maken, zul je per geval goed moeten kijken hoe de zin in elkaar zit. Bij de volgende voorbeeldzin, is *je* lijdend voorwerp (je kunt er alleen *jou* van maken), terwijl de persoonsvorm *misleid* gewoon bij het onderwerp *ik* hoort. En een persoonsvorm bij *ik* krijgt geen -t:

- [2d] Ik misleid je toch niet met deze slogan?

- **Tip 2: gebeeront(h)erovermis-werkwoord? Ga na of er een hulpwerkwoord bij staat!**

Kijk eens naar de volgende zinnen:

- [3a] **X** Niets *belemmerd* deze journalist om de meest shockerende vragen te stellen.
- [3b] De fotograaf *werd* door demonstranten *belemmerd* in zijn werk.

Zin 3a staat in de tegenwoordige tijd, zin 3b in de voltooiden tijd. In zin 3b is de vorm *belemmerd* correct, in 3a niet: daar zou *belemmert* moeten staan. Het gaat hier om een veelvoorkomende fout: een persoonsvorm in de tegenwoordige tijd wordt gespeld als een voltooid deelwoord.

Dit komt waarschijnlijk doordat je geen verschil hoort tussen *belemmert* en *belemmerd*; we noemen die vormen *homofoon*, ofwel: gelijkklinkend. Een tweede oorzaak is dat *belemmerd* een veelvoorkomende vorm is, waardoor deze vorm van het woord er vertrouwd uitziet. De meeste werkwoorden waarbij dit probleem optreedt, beginnen met: ge-, be-, ver-, ont-, (h)er-, over- of -mis. We geven een aantal voorbeelden:

ge:	gebeuren, gewinnen, gedogen
be:	belemmeren, bekostigen, beleven
ver:	vertrouwen, vertalen, verlengen
ont:	ontrollen, onthalen, ontstemmen
(h)er:	erkennen, herhalen, herstellen
over:	overstemmen, overleggen, overmeesteren
mis:	misgunnen, mishandelen, misleiden

TIP

Twijfel je over de tegenwoordige of voltooiden tijd van een gebeeront(h)erovermis-woord?

Gebruik dan de gebeeront(h)erovermis-ezelsbrug!

GEBEERONT(H)EROVERMIS-EZELSBRUG

Door het woord *gebeeront(h)erovermis* te onthouden, ben je extra alert als een werkwoord met een van deze klanken begint. Is dat het geval? Stel jezelf dan de volgende twee vragen voordat je definitief een -d of -t kiest:

- 1 Staat het werkwoord in de tegenwoordige tijd en gaat het om een tweede (*je, jij*) of derde (*hij, zij, het*) persoon enkelvoud → spellen met ik-vorm + -t. Bijvoorbeeld:

Ik denk dat ik weet wat zij *bedoelt*.

- 2 Staat er een hulpwerkwoord bij en is het werkwoord dus een voltooid deelwoord → spellen met ik-vorm + -d. Bijvoorbeeld:

Ik denk dat ik weet wat zij heeft *bedoeld*.

- **Tip 3: vervoeg Engelse werkwoorden met de normale Nederlandse regels**

We gebruiken in het Nederlands steeds meer aan het Engels ontleende werkwoorden. Zodra die zijn ingeburgerd, gelden er dezelfde regels voor als voor Nederlandse werkwoorden. Dat levert soms vreemde resultaten op, zoals *savet* of *googlet*, waardoor je misschien toch gaat twijfelen over de juiste spelling. Daarom demonstrenen we de regels ook nog even aan de hand van een paar Engelse voorbeelden.

Ook voor Engelse werkwoorden geldt de basisregel:

Regel stam Engelse werkwoorden

Stam: *hele werkwoord zonder -en*

We geven twee voorbeelden van de stam van aan het Engels ontleende werkwoorden:

Hele werkwoord	Stam
Bridgen	bridg-
Lunchen	lunch-

Ook moet je soms een medeklinker weglaten, net als bij Nederlandse werkwoorden:

Hele werkwoord	Stam
Runnen	run-
Chillen	chil-

Net als bij Nederlandse werkwoorden, levert het *meervoud* van de tegenwoordige tijd geen problemen op: de vorm is steeds gelijk aan het hele werkwoord:

wij finishen Jim en Tara checken
jullie managen zij faxen

En ook voor het enkelvoud van de tegenwoordige tijd gebruik je dezelfde regel:

Regel tegenwoordige tijd enkelvoud Engelse werkwoorden

Tegenwoordige tijd enkelvoud: *ik-vorm* + *-t*, behalve in de eerste persoon (ik) en in de tweede persoon als *je* of *jij* als onderwerp achter het werkwoord staat.

Pas deze regel consequent toe, ook al leidt dat tot woordvormen die er merkwaardig en zelfs on-Nederlands uitzien! (De vorm *faket* bij het volgen-de voorbeeld spreek je overigens uit als: *feekt*.)

faken ik fake fake ik wij faken
 jij faket fake jij jullie faken
 hij faket faket hij zij faken

En nog een voorbeeld, dat tot iets minder vreemde resultaten leidt:

showen ik show show ik wij showen
 jij showt show jij jullie showen
 hij showt showt hij zij showen

1.3.2 Gebiedende wijs

De gebiedende wijs gebruik je als je iemand een bevel of aansporing wilt geven. Bijvoorbeeld:

Leef! zegt Jan Smit.
Bestel even een pizza voor me!

Een veelgemaakte fout in deze vorm is dat er automatisch een -t achter gezet wordt, terwijl dat meestal niet nodig is, bijvoorbeeld:

- [4a] **X** *Meldt* je onmiddellijk bij de conrector!
 [4b] **X** *Kleedt* je snel om!

Je kunt onderscheid maken tussen de gebiedende wijs enkelvoud (Jan, *houd* direct *op* met zingen!) en de gebiedende wijs meervoud of beleefdheidsvorm (*Houdt* u uw paspoort klaar!). In de zinnen 4a en 4b gaat het niet om de beleefdheidsvorm, dat kun je zien aan het woord *je*; in beide zinnen is de -t dus overbodig. De regel luidt als volgt:

Regel gebiedende wijs

- Gebiedende wijs enkelvoud: *ik-vorm van de tegenwoordige tijd*
- Gebiedende wijs meervoud / beleefdheidsvorm: *hij-vorm van de tegenwoordige tijd*

De gebiedende wijs *meervoud* wordt weinig meer gebruikt. Ook als je meer mensen tegelijk wilt aansporen, gebruik je meestal de vorm van het enkelvoud:

Loop allemaal naar de pomp!

We gebruiken de gebiedende wijs meervoud nog wel als *beleefdheidsvorm*:

Wendt u onmiddellijk tot uw huisarts als u symptomen hebt van Q-koorts.

Als je twijfelt over de juiste spelling, kun je ook bij deze vorm een werkwoord invullen waarbij je de uitgang hoort:

Belt u onmiddellijk met uw huisarts als u Q-koortssymptomen hebt.

Bij *belt* hoor je een -t, dus die uitgang krijgt *wendt* ook!

1.3.3 Tegenwoordig deelwoord: X snackent of snackend?

Het tegenwoordig deelwoord geeft aan dat iets aan de gang is of was. Bijvoorbeeld:

Snackend en *gamend* sleepte mijn broer zich door de dagen.

De uitgang is altijd een -d. De regel luidt als volgt:

Regel tegenwoordig deelwoord

Tegenwoordig deelwoord: *het hele werkwoord* + -d

Je kunt het tegenwoordig deelwoord ook verbuigen:

die *snackende* pubers

De enige fout die je zou kunnen maken, is dat je in plaats van een -d een -t als uitgang kiest. Twijfel je over de uitgang, verbuig dan het tegenwoordig deelwoord. Als je dat doet, hoor je namelijk dat de uitgang een -d moet zijn. Is het bijvoorbeeld *telefonerend* of X *telefonerent*? Verboden wordt het dan:

twee druk telefonerende zussen

1.4 Verleden tijd

Stel dat zowel het antwoord op de eerste als op de tweede vraag in figuur 1.1 'nee' is: het werkwoord is dus geen bijvoeglijk gebruikt voltooid deelwoord en ook geen vorm van de tegenwoordige tijd. Vraag 3 (figuur 1.1c) is dan: is het verleden tijd? Hiermee bedoelen we de onvoltooid verleden tijd (o.v.t.), dus bijvoorbeeld:

Hij *bereidde* het vlees. Zij *nam* een glas wijn.
Jullie *taptten* een mop. Ij *dronk* te veel.

De werkwoorden in de rechterkolom – *nemen* en *drinken* – krijgen in de verleden tijd een andere klinker in de stam. Deze zogenoemde *sterke werkwoorden* behandelen we in subparagraaf 1.4.2. *Bereiden* en *tappen* in de linkerkolom houden in elke tijd dezelfde klinker; op deze categorie – de *zwakke werkwoorden* – gaan we nu eerst in (subparagraaf 1.4.1).

FIGUUR 1.1c Verleden tijd

3	
Is het verleden tijd?	
JA	
<ul style="list-style-type: none"> Zwak werkwoord: ik-vorm tegenwoordige tijd + -te(n) of -de(n); eindigt de stam op een medeklinker uit T KoFSCHIP? → uitgang -t; andere gevallen: -d Voorbeeld: ik hoorde, ik hoopte <p>Tip 1: ik-vorm tegenwoordige tijd eindigt op -t of -d? dan dubbele -t of -d! Voorbeeld: ik rustte, zij bereidde</p> <p>Tip 2: stam op -v of -z? uitgang -d! Voorbeeld: durven – durfde, blozen – bloosde</p> <p>Tip 3: Engelse ww → KoFSCHIP-regel als klankregel, dus ook bij stam op -s-klank: uitgang -t! Voorbeeld: ik faxte, ik racete, ik loungede, ik managede</p>	
<ul style="list-style-type: none"> Sterk werkwoord: andere klinker in de stam Voorbeeld: lopen – liep; ervaren – ervoer <p>Tip: ww eindigt in de verleden tijd nooit op -dt, ook niet in 3e persoon enkelvoud! Voorbeeld: zij werd, hij verslond</p>	

1.4.1 Verleden tijd van zwakke werkwoorden

Zwakke werkwoorden krijgen in de verleden tijd de uitgang -de(n) of -te(n). En daarmee hebben we meteen het grootste probleem te pakken: wanneer kies je de ene en wanneer de andere uitgang? Vergelijk de voorbeelden in tabel 1.3.

TABEL 1.3 Zwakke werkwoorden in de verleden tijd: uitgang -de(n) of -te(n)

voetballen		tennissen	
ik	voetbalde	ik	tenniste
jij	voetbalde	jij	tenniste
hij	voetbalde	hij	tenniste
wij	voetbalden	wij	tennisten
jullie	voetbalden	jullie	tennisten
zij	voetbalden	zij	tennisten

Waar we kort over kunnen zijn: afgezien van de keuze voor -d- of -t- is de uitgang bij alle vormen van het enkelvoud en bij alle vormen van het meervoud hetzelfde. De regel is als volgt:

Regel verleden tijd zwakke werkwoorden

De verleden tijd van een zwak werkwoord: *ik-vorm van de tegenwoordige tijd + -de/-te als het onderwerp enkelvoud is, en -den/-ten als het onderwerp meervoud is.*

Maar dan nu de hamvraag: wanneer een -d en wanneer een -t? Dat is afhankelijk van de laatste letter van de stam: is dat een -t, -k, -f, -s, -ch of een p, dan kies je een -t en in alle andere gevallen een -d. Deze letters kun je makkelijk onthouden als je er een woord van maakt: 'T KoFSCHiP of 'T FoKSCHaaP. We noemen de regel voor de uitgang van zwakke werkwoorden in de verleden tijd daarom ook wel de KoFSCHiP-regel.

Overigens wordt ook wel eens het woord KoFSCHiPTaXi gebruikt, waarin (met het oog op werkwoorden als mixen of faxen) de -x dan als extra medeklinker voorkomt. Wij houden het hier op het meer klassieke 'T KoFSCHiP.

Regel 't k(o)fsch(i)p / 't f(o)ksch(aa)p

Eindigt de stam van een zwak werkwoord op een medeklinker uit 'T KoFSCHiP (of 'T FoKSCHaaP), dan kies je voor de uitgang van de verleden tijd een -t. Bij alle andere zwakke werkwoorden kies je in de verleden tijd een -d.

Merk op dat in 'T KoFSCHiP de letter -t ook voorkomt. Daardoor kun je makkelijk onthouden dat bij de medeklinkers uit 'T KoFSCHiP de uitgang -t hoort. We geven een voorbeeld in tabel 1.4.

TABEL 1.4 Toepassing van de KoFSCHiP-regel

Hele werkwoord	Stam	Laatste letter van de stam in 'T KoFSCHiP?	Uitgang	Verleden tijd enkelvoud
<i>schreeuwen</i>	schreeuw-	nee	-d	schreeuwde
<i>juichen</i>	juich-	ja	-t	juichte

Als je de KoFSCHiP-regel hebt toegepast, plak je de -d of -t niet simpelweg achter de stam, maar achter de ik-vorm van de tegenwoordige tijd. Die ik-vorm komt vaak overeen met de stam, zoals in tabel 1.4, maar niet altijd. Vergelijk de voorbeelden in tabel 1.5.

TABEL 1.5 Uitgang achter de ik-vorm van de tegenwoordige tijd plakken

Hele werkwoord	Stam	Ik-vorm tegenwoordige tijd	Laatste letter van de stam in 'T KoFSCHiP?	Uitgang	Verleden tijd enkelvoud
<i>raken</i>	rak-	raak	ja	-t	raakte
<i>razen</i>	raz-	raas	nee	-d	raasde

De KoFSCHiP-regel gebruik je dus alleen om vast te stellen of er in de uitgang een -t of een -d moet staan. De volgende regel geeft aan hoe je daarna de verleden tijd vormt:

Regel verleden tijd van zwakke werkwoorden

Voeg de uitgang *-te(n)* of *-de(n)* toe aan de ik-vorm van de tegenwoordige tijd.

We geven nog een paar voorbeelden in tabel 1.6.

TABEL 1.6 Verleden tijd van zwakke werkwoorden

Hele werkwoord	Stam	Ik-vorm tegenwoordige tijd	Laatste letter van de stam in 'T KoFSCHiP?	Uitgang	Verleden tijd enkelvoud
<i>stappen</i>	step-	step	ja	-t	stepte
<i>schaatsen</i>	schaats-	schaats	ja	-t	schaatste
<i>zeilen</i>	zeil-	zeil	nee	-d	zeilde
<i>roeien</i>	roei-	roei	nee	-d	roeide

Let op!

In 'T KoFSCHiP of 'T FoKSCHaaP gaat het alleen om de medeklinkers: de -o- en de -i- of de -aa- horen er niet bij. Bij het voorbeeld *roeien* in tabel 1.6 zie je dan ook in de kolom 'Laatste letter van de stam in 'T KoFSCHiP?' het antwoord 'nee' staan.

- **Tip 1: stel vast of de stam eindigt op -d of -t**

Denk goed na hoe de ik-vorm van de tegenwoordige tijd eruitziet, voordat je de uitgang van de verleden tijd erachter plakt. Vergelijk de werkwoordsvormen in de volgende zin:

Ik *wende* er maar niet aan dat het schip regelmatig *wendde*.

Wende komt van het werkwoord *wennen* (ik-vorm tegenwoordige tijd = *wen*) en *wendde* van het werkwoord *wenden* (ik-vorm tegenwoordige tijd = *wend*). Eindigt de ik-vorm van de tegenwoordige tijd op een -d- of -t-, dan krijgt de verleden tijd dus een dubbele -d- of -t-. Bekijk ook de voorbeelden in tabel 1.7.

TABEL 1.7 Enkele of dubbele -d- / -t- in de verleden tijd

Hele werkwoord	Stam	Ik-vorm tegenwoordige tijd	Laatste letter van de stam in 'T KoFSCHiP?	Uitgang	Verleden tijd enkelvoud
<i>sleeën</i>	slee-	slee	nee	-d	sleede
<i>verklede(n)</i>	verkled-	verkleed	nee	-d	verkleedde
<i>sussen</i>	sus-	sus	ja	-t	suste
<i>rusten</i>	rust-	rust	ja	-t	rustte

• **Tip 2: stel vast of de stam eindigt op -v of -z**

Bij werkwoorden met een -v of -z aan het einde van de stam moet er altijd een waarschuwingslampje gaan branden. De KoFSCHiP-regel wordt dan namelijk vaak verkeerd toegepast. Bij deze werkwoorden eindigt de ik-vorm van de tegenwoordige tijd namelijk op een -f of -s. Je zou daardoor kunnen denken dat de uitgang van de verleden tijd *-te(n)* moet zijn: -f- en -s- staan immers in 'T KoFSCHiP!

Helaas: de uitgang *-te(n)* krijg je alleen als de laatste letter van de *stam* in 'T KoFSCHiP staat! Bij deze werkwoorden is de laatste letter van de stam -v of -z en die staan geen van beide in 'T KoFSCHiP. Zie tabel 1.8.

TABEL 1.8 KoFSCHiP-regel bij stam op -v- of -z-

Hele werkwoord	Stam	Ik-vorm tegenwoordige tijd	Laatste letter van de stam in 'T KoFSCHiP?	Uitgang	Verleden tijd enkelvoud
<i>durven</i>	durv-	durf	nee	-d	durfde
<i>surfen</i>	surf-	surf	ja	-t	surfte
<i>hozen</i>	hoz-	hoos	nee	-d	hoosde
<i>hossen</i>	hos-	hos	ja	-t	hoste

• **Tip 3: vervoeg Engelse werkwoorden met de normale Nederlandse regels**

In subparagraaf 1.3.1 over de vervoeging van de tegenwoordige tijd, hebben we bij tip 3 aandacht besteed aan werkwoorden die aan het Engels ontleend zijn. Ook bij de verleden tijd is er reden om alert te zijn op deze groep. We hanteren weliswaar dezelfde regels als voor Nederlandse werkwoorden, maar die kunnen bij *Engelse werkwoorden* soms tot merkwaardige resultaten leiden. Omdat het woordbeeld je niet bekend voorkomt, zou je kunnen denken dat je een spelfout maakt, terwijl de spelling wel degelijk correct is.

Daar komt bij dat in de spelling van Engelse werkwoorden *andere medeklinkers* aan het eind van de stam kunnen voorkomen, dan in het Nederlands. Als je de KoFSCHiP-regel toepast, moet je daarom niet zozeer op de spelling van het woord letten, maar vooral op de *klank*.

Eindigt de stam op een medeklinker, dan ga je na of die voorkomt in 'T KoFSCHiP. Zoals opgemerkt kunnen er in Engelse werkwoorden andere medeklinkers aan het eind van de stam staan dan in Nederlandse werkwoorden. Denk bijvoorbeeld aan de -x- in *faxen* of de -c- in *racen*. De KoFSCHiP-regel is dan nog steeds van toepassing: je moet je alleen niet afvragen of de exacte letter in 'T KoFSCHiP staat, maar of de *klank* erin voorkomt. De -x- en de -c- hebben allebei een -s-klank. De -s- staat in 'T KoFSCHiP, dus: uitgang -t. Bij toepassing van de KoFSCHiP-regel bij Engelse werkwoorden is de klank altijd doorslaggevend.

Niet alleen de spelling van Engelse woorden wijkt af van het Nederlands, soms is ook de eindklank van de stam anders. Denk bijvoorbeeld aan het woord *managen*. De laatste letter van de stam is een -g. Deze -g staat echter voor de klank [dzj]. Je moet dan nagaan of deze klank lijkt op een van de medeklinkers in 'T KoFSCHiP en dat is niet het geval. Voor de fijnproevers: bij t, k, f, s, ch of p gebruik je je stembanden niet bij het uitspreken, bij alle andere klanken wel.

In tabel 1.9 passen we de KoFSCHiP-regel toe op een aantal Engelse werkwoorden.

TABEL 1.9 KoFSCHiP-regel bij Engelse werkwoorden

Hele werkwoord	Stam	Ik-vorm tegenwoordige tijd	Klinkt laatste letter vd stam als medeklinker uit 'T KoFSCHiP?	Uitgang	Verleden tijd enkelvoud	Voltooid deelwoord
<i>lunchen</i>	lunch-	lunch	[sj] ja	-t	lunchte	geluncht
<i>tapen</i>	tape-	tape	[p] ja	-t	tapete	getapet
<i>faxen</i>	fax-	fax	[ks] ja	-t	faxte	gefaxt
<i>racen</i>	rac-	race	[s] ja	-t	racete	geracet
<i>hockeyen</i>	hockey-	hockey	[i] nee	-d	hockeyde	gehockeyd
<i>bridgen</i>	bridg-	bridge	[dzj] nee	-d	bridgede	gebridged
<i>saven</i>	save-	save	[v] nee	-d	savede	gesaved

1.4.2 Verleden tijd van sterke werkwoorden

Bij sterke werkwoorden verander je in de verleden tijd de klinker in de stam. We noemen ze ook wel *onregelmatige werkwoorden*: er is namelijk geen regel die bepaalt hoe de klinker in de stam verandert. In tabel 1.10 staat een aantal voorbeelden van klinkerverandering in de verleden tijd.

TABEL 1.10 Sterke werkwoorden: hele werkwoord en ik-vorm van de verleden tijd

Hele werkwoord	Ik-vorm van de verleden tijd	Hele werkwoord	Ik-vorm van de verleden tijd
<i>lopen</i>	liep	<i>roepen</i>	riep
<i>kopen</i>	ko ch t	<i>zoeken</i>	zo ch t
<i>bezweren</i>	bezwo er	<i>ervaren</i>	ervo er
<i>bewegen</i>	bewoo g	<i>zuigen</i>	zo og

Zoals je in tabel 1.10 ziet, is de *klinkerverandering* volkomen willekeurig: er is geen verband tussen een bepaalde klinker in het hele werkwoord en de klinker in de verleden tijd. Bij *kopen* en *zoeken* verandert ook de medeklinker: *p* en *k* worden *cht*. In tabel 1.11 staan meer voorbeelden waarbij ook de medeklinker verandert.

TABEL 1.11 Sterke werkwoorden met klinker- én medeklinkerverandering

Hele werkwoord	Ik-vorm van de verleden tijd	Hele werkwoord	Ik-vorm van de verleden tijd
<i>brenge</i> n	br ac ht	<i>vrieze</i> n	vro o r
<i>houde</i> n	hie l d	<i>wete</i> n	wis t
<i>ga</i> n	g in g	<i>doe</i> n	de e d

Omdat de veranderingen in de verleden tijd zo onregelmatig zijn bij sterke werkwoorden, zit er dus niet veel anders op dan de *hoofdtijden* van buiten te leren of op te zoeken in een woordenboek of woordenlijst. De hoofdtijden zijn:

- het *hele werkwoord*: eten
- de *ik-vorm van de verleden tijd*: at
- het *voltooid deelwoord*: gegeten

Het is dus belangrijk dat je weet of je met een sterk werkwoord te maken hebt, omdat je anders automatisch kiest voor een zwakke vervoeging. Het gevaar bestaat dan dat je bijvoorbeeld schrijft:

X Hij *lijdde* een gevoelige nederlaag.

in plaats van:

Hij *leed* een gevoelige nederlaag.

Een voordeel is wel weer dat je je bij de vervoeging van sterke werkwoorden niet het hoofd hoeft te breken over verdubbeling van -d of -t zoals bij sommige zwakke werkwoorden!

• **Tip: een werkwoord eindigt in de verleden tijd nooit op -dt**

Als je eenmaal de hoofdtijden kent van een sterk werkwoord, is de vervoeging heel eenvoudig: alle vormen van het enkelvoud en alle vormen van het meervoud zijn hetzelfde! Bijvoorbeeld:

ik	verslond	wij	verslonden
jij	verslond	jullie	verslonden
hij	verslond	zij	verslonden

Toch zie je wel eens fouten zoals:

- X hij verslondt
- X hij werdt

Hier is een regel toegepast die echter alleen geldt voor de *tegenwoordige tijd* enkelvoud: ik-vorm + -t (zie subparagraaf 1.3.1). In de tegenwoordige tijd schrijf je inderdaad: *hij verslindt* en *hij wordt*. De enige juiste vorm in de verleden tijd is echter:

hij verslond
hij werd

1.5 Het voltooid deelwoord

Je bent bij vraag 4 (figuur 1.1d) beland van de stap-voor-stap-aanpak: de werkwoordsvorm waarover je twijfelt, is geen bijvoeglijk gebruikt voltooid deelwoord (vraag 1) en het gaat niet om een vorm van de tegenwoordige tijd (vraag 2) of de verleden tijd (vraag 3). Er blijft dan nog maar één optie over: het is een *voltooid deelwoord*. Bijvoorbeeld:

Ik heb urenlang <i>gewandeld</i> .	Jullie hebben aan de rekstok <i>gehangen</i> .
Zij is <i>gestopt</i> met schaatsen.	Wie heeft deze rally <i>gereden</i> ?

De vier voorbeeldzinnen staan allemaal in de voltooid tijd; die herken je aan de combinatie van een voltooid deelwoord (bijvoorbeeld *gewandeld* of *gestopt*) en een *hulpwerkwoord*. De meest gebruikte hulpwerkwoorden zijn *hebben*, *worden* en *zijn*:

- Hebben:
 - *Ik heb gedoogd.*
 - *zij heeft verlangd.*
 - *Wij hebben veroordeeld.*
- Worden:
 - *Jij wordt bestraft.*
 - *Jullie worden ontmaskerd.*
- Zijn:
 - *Ik ben mishandeld.*
 - *Het is gebeurd.*
 - *Zij zijn verzekerd.*

FIGUUR 1.1d Voltooid deelwoord

4
Is het een voltooid deelwoord?
JA
<ul style="list-style-type: none"> • Zwak werkwoord: ge- + ik-vorm tegenwoordige tijd + -d of -t; eindigt de stam op een medeklinker uit 'T KoFSCHiP? → uitgang -t; andere gevallen: -d Voorbeeld: gestept, gezeild <p>Tip 1: stam op -v of -z? uitgang -d! Voorbeeld: durven -gedurfd, blozen -gebloed</p> <p>Tip 2: Engelse ww → KoFSCHiP-regel als klankregel, dus ook bij stam op -s-klank: uitgang -t! Voorbeeld: gefaxt, gelounged</p> <p>Tip 3: gebeveront(h)erovermis-werkwoord? Ga na of er een hulpwerkwoord bij staat! Staat er een hulpwerkwoord bij, dan is de andere ww-vorm meestal een voltooid deelwoord. Voorbeeld: Ik weet wat zij heeft bedoeld.</p> <p>Tip 4: ander hulpww dan <i>hebben, worden of zijn</i> Voorbeeld: Hij stond versteld.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Sterk werkwoord: eindigt op -en, soms andere klinker in de stam Voorbeeld: vriezen -gevroren

We bespreken nog enkele minder vaak voorkomende hulpwerkwoorden verderop in dit hoofdstuk (zie tip 4).

Ook in het voltooid deelwoord worden vaak fouten gemaakt, bijvoorbeeld:

- X Ik word herkent.
- X Het is gebeurt.

Net als bij de verleden tijd is het voor het voltooid deelwoord van belang of je te maken hebt met een sterk of een zwak werkwoord. *Gehangen* en *gere-den* bij de voorbeeldzinnen (rechterkolom) zijn afkomstig van sterke werkwoorden: daarbij eindigt het voltooid deelwoord op -en. *Gewandeld* en *ge-*

stopt (in de linkerkolom) zijn afkomstig van zwakke werkwoorden: die krijgen als uitgang een -d of -t. De zwakke werkwoorden behandelen we in subparagraaf 1.5.1; de sterke werkwoorden in subparagraaf 1.5.2.

1.5.1 Voltooid deelwoord bij zwakke werkwoorden

We geven in tabel 1.12 eerst een paar voorbeelden van zwakke werkwoorden met hun voltooid deelwoord.

TABEL 1.12 Zwakke werkwoorden en hun voltooid deelwoord

Hele werkwoord	Voltooid deelwoord	Hele werkwoord	Voltooid deelwoord
voetballen	gevoetbald	tennisen	getennist
schreeuwen	geschreeuwd	juichen	gejuicht

Zoals je in tabel 1.12 ziet, begint het voltooid deelwoord met *ge-* en eindigt het op een -d of -t. De regel luidt als volgt:

Regel voltooid deelwoord van zwakke werkwoorden

Voltooid deelwoord van een zwak werkwoord: *ge-* + *ik-vorm* van de tegenwoordige tijd + -d of -t.

Of je een -d of -t als uitgang moet kiezen, hangt – net als bij de verleden tijd – af van de laatste letter van de stam. Ook voor het voltooid deelwoord geldt dus de KoFSCHiP-regel:

Regel 't k(o)fsch(i)p / 't f(o)ksch(aa)p

Eindigt de stam van een zwak werkwoord op een medeklinker uit 'T KoFSCHiP (of 'T FoKSCHaaP), dan kies je voor de uitgang van het voltooid deelwoord een -t. Bij alle andere zwakke werkwoorden kies je een -d.

In tabel 1.13 staan enkele voorbeelden van het voltooid deelwoord van zwakke werkwoorden.

TABEL 1.13 Voltooid deelwoord van zwakke werkwoorden

Hele werkwoord	Stam	Ik-vorm tegenwoordige tijd	Laatste letter van de stam in 'T KoFSCHiP?	Uitgang	Voltooid deelwoord
<i>stappen</i>	step-	step	Ja	-t	gestept
<i>schaatsen</i>	schaats-	schaats	Ja	-t	geschaatst
<i>zeilen</i>	zeil-	zeil	Nee	-d	gezeild
<i>roeien</i>	roei-	roei	Nee	-d	geroeid

Let op!

De klinkers uit 'T KoFSCHiP tellen niet mee, daarom krijgt ook het voltooid deelwoord van *roeien* een -d.

Meestal komt de ik-vorm van de tegenwoordige tijd overeen met de stam, zoals in tabel 1.13. Maar dat is niet altijd het geval. Vergelijk de voorbeelden in tabel 1.14.

TABEL 1.14 Zwakke werkwoorden waarbij de stam anders is dan de ik-vorm tegenwoordige tijd

Hele werkwoord	Stam	Ik-vorm tegenwoordige tijd	Laatste letter van de stam in 'T KoFSCHIP?	Uitgang	Voltooid deelwoord
<i>raken</i>	rak-	raak	Ja	-t	geraakt
<i>scoren</i>	scor-	scoor	Nee	-d	gescoord

Je kunt op twee manieren controleren of een voltooid deelwoord op -d of -t eindigt:

- 1 Neem een vorm van de verleden tijd, waarin de -d of -t hoorbaar is. Hoor je een -d? Dan eindigt het voltooid deelwoord op een -d. Hoor je een -t? Dan eindigt het voltooid deelwoord op een -t. Bijvoorbeeld:

verbrand of **X** verbrant?
wij verbrand**den**
dus: verbrand

- 2 Gebruik het voltooid deelwoord als bijvoeglijk naamwoord, zodat de -d of -t hoorbaar wordt. Bijvoorbeeld:

verveld of **X** vervelt?
de vervel**de** strandgangers
dus: verveld

- **Tip 1: stel vast of de stam eindigt op -v of -z**

Wees alert bij werkwoorden met een -v of -z aan het einde van de stam! Bij deze werkwoorden eindigt de ik-vorm van de tegenwoordige tijd namelijk op een -f of -s. Het gevaar bestaat dan dat je de uitgang -t kiest: -f- en -s- staan immers in 'T KoFSCHiP! Maar: om de uitgang te bepalen, moet je naar de laatste letter van de stam kijken en dat is een -v of -z. Die letters komen niet in 'T KoFSCHiP voor. Vergelijk:

kerven – gekerfd keffen – gekeft
grazen – gegraasd lassen – gelast

Zie ook tabel 1.8 in subparagraaf 1.4.1.

- **Tip 2: voeg Engelse werkwoorden met de normale Nederlandse regels**

In subparagraaf 1.4.1 over de verleden tijd van zwakke werkwoorden, hebben we bij tip 3 aandacht besteed aan werkwoorden die aan het Engels ontleend zijn. Ook als je een voltooid deelwoord vormt van een Engels werkwoord, liggen er enkele gevaren op de loer.

In het Engels eindigt een voltooid deelwoord vaak op *-ed*, bijvoorbeeld *lunched* of *taped*. Je zou daardoor in de verleiding kunnen komen ook in het Nederlands altijd die uitgang te kiezen:

X gelunched **X** getaped

Deze vormen hebben een kenmerk van het Nederlands, namelijk *ge-*, en een kenmerk van het Engels, namelijk de uitgang *-ed*, maar ze zijn in beide talen fout. Zoals eerder opgemerkt (zie subparagraaf 1.4.1) gelden voor Engelse werkwoorden dezelfde regels als voor Nederlandse. Ook het voltooid deelwoord vorm je dus als volgt:

Regel voltooid deelwoord van Engelse werkwoorden

Voltooid deelwoord van een Engels werkwoord: *ge-* + *ik-vorm van de tegenwoordige tijd* + *-d* of *-t*.

Om de uitgang *-d* of *-t* te bepalen, kijk je (of beter: *luister* je) bij Engelse werkwoorden naar de klank van de laatste letter van de stam. Is dat een medeklinker(klank) die voorkomt in 'T KoFSCHiP, dan kies je een *-t* en anders een *-d*. Vergelijk:

crashen – gecrasht	customizen – gecustomized
matchen – gematcht	managen – gemanaged

Zie ook tabel 1.9 in subparagraaf 1.4.1.

Twijfel je over de juiste spelling van een voltooid deelwoord? Gebruik het dan in gedachten als bijvoeglijk naamwoord. Daardoor hoor je de uitgang *-d* of *-t*. Een paar voorbeelden:

tapen:	de illegaal <i>getapete</i> muziekopname
researchen:	de grondig <i>geresearchte</i> exportplannen
filen:	het foutief <i>gefilede</i> document
downsizen:	de <i>gedownsizede</i> productieversting

Als je de regels correct toepast, levert dat wel eens merkwaardige vormen op die voor de lezer van je tekst lastig te begrijpen zijn. Vergelijk de volgende voorbeelden:

deleten – <i>gedeletet</i>	upgraden – <i>geügraded</i>
nieten – <i>geniet</i>	besteden – <i>besteed</i>

De uitspraak van de werkwoorden die aan het Engels ontleend zijn (*deleten*, *upgraden*), is vergelijkbaar met de Nederlandse werkwoorden die eronder staan (*nieten*, *besteden*). De beste aanpak bij dergelijke werkwoordsvormen is echter: omzeilen. Gebruik een zelfstandig naamwoord of een Nederlands werkwoord in plaats van het Engelse werkwoord.

Vergelijk bijvoorbeeld:

[1a]	Nadat ik dit programma had <i>geüpdatet</i> , ging er iets mis.
[1b]	Nadat ik <i>een update</i> / <i>de nieuwste versie</i> van dit programma had geïnstalleerd, ging er iets mis.
[1c]	Nadat ik dit programma had <i>geactualiseerd</i> , ging er iets mis.

- [2a] Wij hebben deze activiteiten *geoutsourcet*.
 [2b] Wij hebben bij deze activiteiten gekozen voor *outsourcing*.
 [2c] Wij hebben deze activiteiten *uitbesteed*.

Zie over Engelse werkwoorden ook tip 3 in subparagraaf 1.3.1 over de vervoeging van de tegenwoordige tijd en in subparagraaf 1.4.1 over de verleden tijd.

X GESMST, X GE-SMS-ED, GE-SMS'T?

Soms ontstaan er nieuwe werkwoorden die gebaseerd zijn op een afkorting, zoals *sms'en* en *cc'en*. Hoe vervoeg je die? Antwoord: als zwak werkwoord.

Je past, net als bij de Engelse werkwoorden, de KoFSCHiP-regel toe als klankregel. Je luistert naar de eindklank van de stam en je gaat na of die klank wel of niet voorkomt in 'T KoFSCHiP. Je weet dan of het werkwoord -de of -te krijgt in de verleden tijd, en een -d of -t bij het voltooid deelwoord. Bij het werkwoord *sms'en* [es em *essen*] eindigt de stam op de klank -s. De verleden tijd wordt dan *sms'te* en het voltooid deelwoord *ge-sms't*.

Bij werkwoorden met een afkorting als stam geldt:

- Plaats altijd een apostrof voor de uitgang.
- Zet voor het voltooid deelwoord *ge-* met een koppelteken (bijvoorbeeld: *ge-smn'd*).

In tabel 1.15 passen we de KoFSCHiP-regel toe op enkele nieuwe werkwoorden met een afkorting als stam.

TABEL 1.15 Nieuwe werkwoorden met een afkorting als stam

Hele werkwoord	Ik-vorm tegenwoordige tijd	Hij-vorm tegenwoordige tijd	Klinkt laatste letter vd stam als medeklinker uit 'T KoFSCHiP?	Verleden tijd	Voltooid deelwoord
<i>sms'en</i>	sms	sms't	[s] ja	sms'te	ge-sms't
<i>cc'en</i>	cc	cc't	[e] nee	cc'de	ge-cc'd
<i>vj'en</i>	vj	vj't	[e] nee	vj'de	ge-vj'd

- **Tip 3: gebeveront(h)erovermis-werkwoord? Ga na of er een hulpwerkwoord bij staat!**

Een veelgemaakte fout zie je in het voltooid deelwoord in de volgende zin:

X Ons rieten dak is dit jaar al voor de tweede keer *herstelt*.

Hier is het voltooid deelwoord gespeld als een vorm van de tegenwoordige tijd enkelvoud. De verwarring tussen deze twee vormen ontstaat vooral bij de gebeveront(h)erovermis-werkwoorden (zie subparagraaf 1.3.1 bij tip 2). Bij die categorie klinken voltooid deelwoord en tegenwoordige tijd enkelvoud namelijk hetzelfde, doordat er meestal geen *ge-* voor het voltooid deelwoord komt.

Als je twijfelt, ga dan als volgt te werk: stel vast of je met een voltooid deelwoord te maken hebt door na te gaan of er een hulpwerkwoord in de zin staat. Zo ja, dan is de andere werkwoordsvorm zeer waarschijnlijk een voltooid deelwoord. Pas de KoFSCHiP-regel toe om de uitgang -d of -t te bepalen (als het om een zwak werkwoord gaat). In het voorbeeld is de juiste vorm dus *hersteld*, want de -l (laatste letter van de stam) komt niet voor in 'T KoFSCHiP.

• **Tip 4: wees attent op andere hulpwerkwoorden dan *hebben*, *worden* of *zijn***

Zoals opgemerkt aan het begin van deze paragraaf, komt een voltooid deelwoord meestal voor in combinatie met een vorm van *hebben*, *worden* of *zijn*. Uit het woord *meestal* kon je al opmaken dat er dus ook andere mogelijkheden zijn. We geven een paar voorbeelden:

Krijgen: Ik krijg het vandaag niet meer *rondgebreed*.

Staan: Iedereen stond *versteld* van haar snelle openingstijd.

Raken: Tijdens de aftrap raakte hij al *geblesseerd*.

Houd er rekening mee dat deze werkwoorden vaak gecombineerd worden met een voltooid deelwoord.

Tot slot: een voltooid deelwoord kan zelfs helemaal zonder hulpwerkwoord voorkomen. De eerste zin van deze tip (tip 4) begint met 'Zoals *opgemerkt*': *opgemerkt* is een voltooid deelwoord; je zou er *is* voor kunnen denken of *we hebben*. Je bent dus *gewaarschuwd* (en ook dat is een voltooid deelwoord!).

1.5.2 Voltooid deelwoord bij sterke werkwoorden

Bij sterke werkwoorden zie je in het voltooid deelwoord met name de volgende twee fouten:

[3a] **X** Het heeft *gevriesd* dat het kraakte.

[3b] **X** Mijn waterleiding is *bevore*.

In zin 3a is ervan uitgegaan dat *vriezen* een zwak werkwoord is: het voltooid deelwoord zou dan inderdaad **X** *gevriesd* zijn. *Vriezen* behoort echter tot de sterke werkwoorden en die kenmerken zich door:

- klinkerverandering in de stam
- een voltooid deelwoord op -en

In zin 3b is wel sprake van klinkerverandering, maar de -n is achterwege gelaten. Deze fout is te verklaren doordat je de -n aan het eind van een woord meestal niet uitspreekt. Onthoud:

Regel voltooid deelwoord van sterke werkwoorden

Het voltooid deelwoord van een sterk werkwoord eindigt altijd op -en. Daarnaast is er vrijwel altijd sprake van klinkerverandering in de verleden tijd.

Die klinkerverandering in de verleden tijd bij sterke werkwoorden treedt dus vrijwel altijd op. Bij het *voltooid deelwoord* is dit vaak niet het geval. Vergelijk de voorbeelden in tabel 1.16.

TABEL 1.16 Klinkerverandering bij sterke werkwoorden

Wel klinkerverandering in voltooid deelwoord			Geen klinkerverandering in voltooid deelwoord		
liegen	loog	gelogen	geven	gaf	gegeven
lijden	leed	geleden	hangen	hing	gehangen
snuiven	snoof	gesnoven	roepen	riep	geroepen

Weet je niet zeker of je met een sterk werkwoord te maken hebt of twijfel je over de spelling van het voltooid deelwoord? Zoek het dan op in een woordenboek of woordenlijst.

Als je aan het eind van dit hoofdstuk alle regels nog eens overziet, valt het je wellicht op dat een aantal kwesties bij verschillende tijden voorkomen. Bijvoorbeeld de gebeveront(h)erovermis-woorden vooral in de tegenwoordige en de voltooidde tijd. Of de sterke werkwoorden in de verleden en in de voltooidde tijd. In bijlage 3 vind je al deze kwesties nog eens overzichtelijk bij elkaar in één Schema Lastige kwesties werkwoordspelling Nederlands.

Samenvatting

1

- ▶ Stel jezelf altijd de volgende vier vragen om bij de juiste regel voor de werkwoordvervoeging uit te komen. Is het antwoord op een vraag 'ja', pas dan de regel toe die erbij hoort:
 - 1 Is het werkwoord gebruikt als bijvoeglijk naamwoord?
 - 2 Is het tegenwoordige tijd?
 - 3 Is het verleden tijd?
 - 4 Is het een voltooid deelwoord?
- ▶ Bij het werkwoord als bijvoeglijk naamwoord is de basisregel: zo kort mogelijk. Een voltooid deelwoord op -en (afkomstig van een sterk werkwoord) blijft altijd onveranderd, ook als het bijvoeglijk wordt gebruikt.
- ▶ Tegenwoordige tijd:
 - De *tegenwoordige tijd enkelvoud* = ik-vorm + -t, behalve in de eerste persoon en in de tweede persoon (*je, jij*) als het onderwerp *achter* de persoonsvorm staat.
 - Om te achterhalen of *je* onderwerp is, maak je er *jij* van: de *jij/jou(w)-proef*.
 - De *tegenwoordige tijd meervoud* is gelijk aan het hele werkwoord.
 - Gebiedende wijs enkelvoud = ik-vorm tegenwoordige tijd.
 - Gebiedende wijs meervoud / beleefdheidsvorm = hij-vorm tegenwoordige tijd.
 - Tegenwoordig deelwoord = hele werkwoord + -d.
- ▶ Verleden tijd:
 - Zwak werkwoord: ik-vorm tegenwoordige tijd + -de(n) of -te(n). Eindigt de stam van het werkwoord op een medeklinker uit 'T KoFSCHiP (of 'T FoKSCHaaP), dan kies je de uitgang -te(n); in alle andere gevallen -de(n).
 - Sterk werkwoord: vrijwel altijd klinkerverandering in de verleden tijd.
- ▶ Voltooid deelwoord:
 - Zwak werkwoord: ge + ik-vorm tegenwoordige tijd + -d of -t. Bepaal de uitgang met 'T KoFSCHiP.
 - Sterk werkwoord: uitgang -en en soms klinkerverandering.
- ▶ Engelse werkwoorden:
 - Gebruik dezelfde regels als bij Nederlandse werkwoorden.
 - Let op bij verleden tijd en voltooid deelwoord: *klinkt* de laatste letter van de stam als een medeklinker uit 'T KoFSCHiP? Kies dan de uitgang -te(n) in verleden tijd en bij voltooid deelwoord -t. In alle andere gevallen -de(n) in de verleden tijd en bij het voltooid deelwoord -d.

Antwoorden en studeerwijzer

Test je kennis: werkwoorden

Goede antwoorden: 1b, 2a, 3b, 4c, 5a, 6b, 7a, 8b, 9a, 10c

Heb je deze woorden fout?	Bestudeer dan vooral:
8	paragraaf 1.2
1, 3	paragraaf 1.3
6, 9, 10	paragraaf 1.4
2, 4, 5, 7	paragraaf 1.5

Oefeningen

1

1.1 Bijvoeglijk gebruikt voltooid deelwoord

Vul het bijvoeglijk gebruikte voltooid deelwoord in van het werkwoord tussen haakjes.

1 De (redden) schipbreukelingen.	11 Het (doven) vuur.
2 De (poten) aardappelen.	12 De (verlossen) gijzelaars.
3 De (verstoten) stiefzoon.	13 De (bevrijden) gevangenen.
4 De (missen) kansen.	14 De (ontsnappen) arrestant.
5 Het (erven) kapitaal.	15 De (inenten) kleuters.
6 De (verpraten) tijd.	16 De (hechten) wond.
7 Het (beloven) land.	17 Het (betwisten) recht.
8 Het (stranden) schip.	18 Het (vermissen) voorwerp.
9 De (verzanden) vaargeul.	19 Het (inzetten) bedrag.
10 De (verbranden) voorraden.	20 De (verloten) prijzen.

1.2 Onvoltooid tegenwoordige tijd

Vul de werkwoordsvormen aan; het gaat in deze oefening om de onvoltooid tegenwoordige tijd (o.t.t.).

- Het gemeentebestuur hou__ zich bezig met het recreatieplan; men beweert__ dat de wethouder aftree__ als de raad het voorstel verwerp__.
- Dit instituut lei__ op voor het diploma amanuensis, maar organiseer__ niet zelf de betreffende examens.
- Uit de gepubliceerde cijfers lei__ ik af, dat deze maatregel het verlies van enkele honderden arbeidsplaatsen beteken__.
- De groothandelsprijzen zijn de laatste maanden gestegen met een percentage dat naar ik vermoe__ op jaarbasis de 11 procent overschrij__.
- Zo bestrij__ je vuur met vuur en als je niet uitkijkt belan__ je in een regelrechte patstelling.
- Het lij__ geen twijfel, dat een kind dat een dialect spreek__, aanvankelijk een handicap ondervin__ bij het volgen van onderwijs.
- 'Ik zoek datgene wat ons bin__, niet wat ons schei__', verklaar__ de partijvoorzitter in een emotionele rede.
- De hoogleraar Pedagogiek beoordeel__ de afstand tussen wat op het televisiescherm gebeur__ en wat plaatsvin__ in de eigen wereld van het kind, als 'onacceptabel groot'.
- Ons land verleen__ Indonesië ontwikkelingshulp zonder dat het bijzondere voorwaarden stel__ en bevorder__ daarmee de goede verstandhouding tussen beide naties.
- In het algemeen bepaal__ de trainer wie in de basisopstelling wor__ geplaatst.

1.3 Gebeveront(h)erovermis-woorden

Vul de juiste werkwoordsvorm in: tegenwoordige tijd of voltooid deelwoord.

- 1 Veel bejaarden in verzorgingstehuizen raken totaal (vereenzamen) __ als de minister niet snel subsidie (verlenen) __ voor personeelsuitbreiding.
- 2 Zij (erkennen) __ nu dat zij de feiten te lang heeft (ontkennen) __.
- 3 Als hij zich (verlagen) __ tot dat soort trucs, (bespoedigen) __ hij alleen maar zijn onvermijdelijke val als fractievoorzitter.
- 4 Wat mij echt (overtuigen) __, is dat het aantal klachten binnen zes maanden met meer dan 50% is (verminderen) __!
- 5 Als zoiets je (gebeuren) __, dan is het niet vreemd als je je (verwarren) __ en (overweldigen) __ voelt.
- 6 Hij (verdienen) __ genoeg, heb ik (berekenen) __, al (ontmoedigen) __ hij dit soort berekeningen zoveel hij maar kan.
- 7 Nu het kabinet nog verder (bezuinigen) __, is de kans groot dat ook ons budget stevig moet worden (verkleinen) __.
- 8 Volgens mij (verslechteren) __ de kwaliteit van de Nederlandse onderzoeksjournalistiek. Hoe lang is het niet geleden dat er een mooi schandaal werd (onthullen) __! Wanneer zien we weer eens een journalist die een perfide politiek complot (ontrafelen) __?
- 9 Bij kinderen die tijdens hun jeugd ernstig (verwaarlozen) __ zijn, heb je kans dat het fundamentele gebrek aan vertrouwen nooit meer wordt (herstellen) __, hoe goed je hen ook (behandelen) __ en (verzorgen) __.
- 10 'Wat ons (verbinden) __ is nu precies wat andere partijen zo intens (verdelen) __ houdt', heeft de partijvoorzitter (verklaren) __. Zij gaat er blijkbaar vanuit dat de eenheid in de partij wel (herstellen) __ als zij de interne verdeeldheid vaak genoeg (ontkennen) __.

1.4 Onvoltooid verleden tijd

Vervoeg de werkwoorden die tussen haakjes staan. Daarbij gaat het meestal om de onvoltooid verleden tijd (o.v.t.).

- 1 Voordat hij op 62-jarige leeftijd (sterven o.v.t.) _____, heeft hij jarenlang overal (rondreizen) _____.
- 2 Tijdens zijn reizen (verwerven o.v.t.) _____ hij een inkomen met portretschilderen. Helaas heeft geen van zijn kinderen zijn talent (erven) _____.
- 3 Terwijl haar hondjes aanhoudend (keffen o.v.t.) _____, (heffen o.v.t.) _____ de zangeres in wanhoop haar armen ten hemel.
- 4 De toehoorders (praten o.v.t.) _____ door tot enkele commissieleden een geërgerde blik in hun richting (werpen o.v.t.) _____.
- 5 Vanaf dat moment (vrezen o.v.t.) _____ wij dat het afdelingshoofd ieder vertrouwelijk mailtje (forwarden o.v.t.) _____ aan de directie.
- 6 Een schot (echoën o.v.t.) _____ door de vallei. Mijn bewakers (raken o.v.t.) _____ duidelijk in paniek.
- 7 Net toen ik die belangrijke update (downloaden o.v.t.) _____ (crashen o.v.t.) _____ mijn computer.
- 8 Hij (schaden o.v.t.) _____ de goede naam van de firma doordat hij de directie (betichten o.v.t.) _____ van privacyschendingen.
- 9 Het publiek (vlassen o.v.t.) _____ op een toegift en toen de dirigent het publiek om stilte (manen o.v.t.) _____, (wegebben o.v.t.) _____ het applaus snel weg.
- 10 De diva (uitbarsten o.v.t.) _____ vervolgens uit in een verscheurende hoestbui.

1.5 Engelse werkwoorden

Vul de correcte werkwoordsvorm in.

- 1 Heb jij gisteren nog (checken) _____ of dat bestand nog (deleten) _____ is?
- 2 De (downloaden) _____ programma's konden niet worden (updaten) _____.
- 3 Vorig jaar om deze tijd (snowboarden o.v.t.) _____ we nog in Zwitserland. Nu heb ik afgelopen week alweer driemaal (skeeleren) _____.
- 4 Je hebt zeker weinig (relaxen) _____ afgelopen week! Als je vriendin straks (mailen o.t.t.) _____ is het vroeg genoeg om je druk te maken. O, dat verklaart je stemming: ze heeft al (faxen) _____.
- 5 'Dat was een ouderwetsch goed concert, waar nog volop werd (headbangen) _____ en (stagediven) _____!'
- 6 Omdat hij de sluimerende conflicten in de groep niet goed (managen) _____ had, werd het bestuur (pushen) _____ een nieuwe directeur aan te stellen.
- 7 Doet het erg pijn als ik (piercen) _____ word?
- 8 De indertijd (outsourcen) _____ technische werkplaats (customizen o.t.t.) _____ tegenwoordig allerlei scooters en motoren.
- 9 Al direct (buzzen o.v.t.) _____ het nieuws door heel Hollywood dat zij hem, nota bene tijdens een naaktscène, op zijn neus (punchen) _____ had.
- 10 Die twee onopvallende Chinese vrouwen (runnen o.v.t.) _____ een compleet internationaal mensensmokkeltraject, maar waren tegen de lamp gelopen nadat de AIVD maandenlang al hun mobiele gesprekken had (tappen) _____.

1.6

Vul in: d, t, dt, dd, tt, een verbogen werkwoord of een bijvoeglijk gebruikt voltooid deelwoord. De oefening bevat mogelijk ook sterke werkwoorden.

- 1 Spelling heeft mijn lagereschooltijd al (vergallen)___ en nu wor__ ik er hier ook nog eens over (doorzagen)___!
- 2 Overal om mij heen werd breed gegrijns___; zoiets weerhou__ je er wel van om nog eens iets voor te stellen.
- 3 'Die hoog(prijzen)___ deskundige heeft (verklaren)___ dat ons negentiende-eeuwse boekbezit door de (toenemen)___ luchtverontreiniging in hoog tempo verpulver__ en vergeel__.'
- 4 Zijn opvolgers (breiden o.v.t.)___ hun macht steeds verder uit, maar (vermijden o.v.t.)___ conflicten met de (harden)___ krijgers van de Saksische stammen in het oosten, die alom werden (vrezen)___.
- 5 Zo'n (uitloten)___ student (wenden o.t.t.)___ zich tot de mentor, (klagen o.t.t.)___ zijn nood en wor__ in sommige gevallen toch nog ergens tussen (schuiven)___.
- 6 Als je het water (ontharden o.t.t.)___, ondervin__ je zeker geen last meer van kalkaanslag in je wasmachine.
- 7 De boer slach__e ieder jaar zijn (vetmesten)___ varkens en watertan__e bij de gedachte aan al die malse karbonaadjes.
- 8 Ik vin__ het onwaarschijnlijk dat je tijdens zo'n geheel (verzorgen)___ vakantie nog iets avontuurlijks beleef__: het opdoen van ervaringen die niet zijn voorgekookt, wor__ je op zo'n vakantie vrijwel onmogelijk gemaakt.

- 9 Dat het verhaal van zo'n hoog (opleiden)___ studeerkamergeleerde een dergelijk publiek zozeer (boeien o.t.t.)___, heeft ons in hoge mate verbaas___ en (intrigeren o.t.t.)___ ons nog steeds.
- 10 Ook hij mis___e het land van herkomst nog dagelijks. Onze Indische jeugd staat in onze geheugens (griffen)___ en verbin___ ons eigenlijk nog altijd met elkaar.